

*Dr Dragica Živojinović, redovni profesor
Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
ORCID: 0000-0003-0234-757X*

*Izvorni naučni rad
UDK: 347.68*

DOI: <https://doi.org/10.46793/XXIIMajsko.335Z>

DOMAŠAJ PRAVILA O NASLEDNOPRAVNOJ TRANSMISIJI*

Rezime

Predmet ovog rada je razmatranje u teoriji i praksi spornih pitanja domašaja naslednopravne transmisije, odnosno nasleđivanja prava na odricanje od nasleđa. U cilju upoznavanja sa ovom problematikom, autor se u prvom delu rada osvrće na to koji uslov i pretpostavke moraju biti ispunjeni da bi došlo do naslednopravne transmisije, kao i na koje subjekte se prostire njeno dejstvo. Drugi deo rada posvećen je njenom domašaju koji se sagledava i tumači u kontekstu aktuelne domaće normative, kao i one sadržane u evropskim zakonodavstvima (Nemačkoj, Švajcarskoj, Hrvatskoj, Italiji). Autor nalazi da su za utvrđivanje njenog dejstva presudni primena načela ispo iure nasleđivanja, obavezne univerzalne sukcesije, kao i pravila o pravnom položaju naslednika kojima se, između ostalog, definišu pravna priroda i karakteristike naslednih izjava, kao i posledice njihovog davanja.

Ključne reči: naslednopravna transmisija, ispo iure nasleđivanje, dobrovoljnost u nasleđivanju, prihvatanje nasledstva, odricanje od nasleđa.

1. Uvod

Kod *ispo iure* nasleđivanja zaostavština prelazi na ostaviočeve naslednike po sili zakona, u trenutku njegove smrti.¹ Za sticanje nasledničkog svojstva nije potrebno davanje bilo kakve izjave, niti preduzimanje ma kakve radnje. Sistem sticanja nasleđa *ispo iure* ne znači, međutim, da neko mora postati (ili tačnije, ostati) naslednik protiv svoje volje.² Istovremeno sa sticanjem subjektivnog naslednog prava, u momentu

* Rad je rezultat naučnoistraživačkog rada autora u okviru Programa istraživanja Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu za 2026. godinu, koji se finansira iz sredstava Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

¹ Čl. 212 st. 1 Zakona o nasleđivanju, Sl.glasnik RS, br. 46/95, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015, u daljem tekstu: ZON.

² Od principa dobrovoljnosti u nasleđivanju ipak postoji jedan izuzetak i odnosi se na državu kao zakonskog naslednika. Naime, kada se na nasleđe poziva država kao poslednji zakonski naslednik, ona nema pravo na odricanje od nasleđa. Videti čl. 21 st. 2 ZON.

ostaviočeve smrti, stiče se i pravo na odricanje od nasleđa.³ Vršenje ovog prava je vremenski ograničeno, pa do isteka za to predviđenog roka postoji pravna neizvesnost ko će od provizornih naslednika - onih koji su stekli svojstvo ostaviočevog univerzalnog sukcesora *ex lege*, postati konačni naslednik.⁴

Ova neizvesnost se generalno uklanja davanjem naslednih izjava. Zbog njihove neopozivosti⁵ one imaju značajnu ulogu u utvrđivanju koja lica su ostaviočevi univerzalni sukcesori.⁶ Prihvatanjem nasledstva, naslednik sebe lišava mogućnosti docnijeg odricanja od nasleđa, čime njegovo nasledničko svojstvo postaje definitivno. Davanjem negativne nasledne izjave, koja ima retroaktivno dejstvo i nakon čega se smatra da to lice nikada nije ni postalo ostaviočev naslednik, definitivno prestaje nasledničko svojstvo provizornog naslednika. Na mesto njega svojstvo univerzalnog sukcesora steći će neka druga lica, primenom odgovarajućih pravila naslednog prava.⁷

Potrebnu izvesnost po pitanju ko će konačno imati svojstvo naslednika, narušava situacija kada neko od provizornih naslednika umre pre isteka zakonskog roka za davanje negativne nasledne izjave. Tada ostaje upitno da li bi on zadržao nasledničko svojstvo ili bi se odrekao nasleđa, da je imao vremena da se o tome izjasni. Ova situacija se u srpskom i brojnim drugim zakonodavstvima rešava nasleđivanjem prava na odricanje od nasleđa, odnosno naslednopravnom transmisijom. O prihvatanju, odnosno odricanju od nasleđa, u ovom slučaju, izjašnjavaju se naslednikovi naslednici. Ovde imamo dva ostavioca, dve grupe naslednika, dve zaostavštine i dva ostavinska postupka. U jednom se raspravlja zaostavština ostavioca, a u drugom zaostavština naslednika. Fokus primene pravila o naslednopravnoj transmisiji i njenom domašaju tiče se postupka u kome se raspravlja ostaviočeva zaostavština. No, imajući u vidu načela na kojima je utemeljeno srpsko nasledno pravo i opšta pravila kojima se uređuje pravni položaj naslednika, ispostavlja se da ova pravila imaju šire pravno dejstvo.

Kod naslednopravne transmisije pojavljuje se nekoliko spornih materijalnopravnih pitanja koja u domaćem pravu nisu izričito regulisana. Pre svega, postavlja se pitanje da li se nasledna izjava naslednikovog naslednika tiče nasleđa koje ima prema njemu ili on treba da se izjasni da li naslednik treba da nasledi svog ostavioca? Da li ovde postoje dve nasledne izjave, potpuno nezavisne jedna od druge, ili pak postoji neka vrsta njihovog združenog, objedinjujućeg dejstva? Da li je moguće da naslednikov naslednik u ostavinskom postupku koji se vodi iza smrti ostavioca da pozitivnu, a da u postupku iza smrti naslednika da negativnu naslednu

³ Čl. 212 st. 2 ZON.

⁴ Leipold, D., *Erbrecht: Grundzüge mit Fällen und Kontrollfragen*, Tübingen, 2002, str. 223.

⁵ Videti čl. 214 st. 3 i čl. 220 st. 3 ZON.

⁶ Živojinović, D., *Sticanje zaostavštine i odricanje od nasleđa*, magistarski rad, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 1997, str. 50.

⁷ O pravnim posledicama davanja negativne nasledne izjave detaljnije, Živojinović, D., *Odricanje od nasleđa*, Zbornik radova: Pravni sistem Srbije i standardi Evropske unije i Saveta Evrope, knj. 2, Kragujevac, 2007, str. 216-225.

izjavu; ili obrnuto? Najzad, da li se, ako postoji više naslednikovih naslednika, neki od njih mogu odreći, a drugi prihvatiti nasleđa koje naslednik ima prema ostaviocu?

U ovom radu razmotrićemo pomenuta sporna pitanja i ukazati na domašaj pravila o naslednopravnoj transmisiji, imajući u vidu postojeći zakonodavni okvir naslednopravnih odnosa, i sledstveno, neophodnost donošenja na zakonu utemeljenih odluka, u duhu vladavine prava. Prethodno ćemo se osvrnuti na to koji uslov i koje pretpostavke treba da budu ispunjene da bi uopšte došlo do njene primene, i ko su subjekti naslednopravne transmisije.

2. Uslov za primenu naslednopravne transmisije

U srpskom Zakonu o nasleđivanju naslednopravna transmisija regulisana je u petoj glavi kojom se uređuje prelazak zaostavštine na naslednike, u njenom drugom odeljku posvećenom sticanju zaostavštine, a u okviru dela o odricanju od nasleđa. Ona je normirana samo jednim članom, kojim se određuje da "kad naslednik umre pre okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine a ne odrekne se od nasleđa, pravo odricanja prelazi na njegove naslednike".⁸ S obzirom na ovu šturu zakonsku regulativu, njen domašaj, a time i odnos sa drugim srodnim institutima naslednog prava, mora se sagledavati u kontekstu primene ostalih pravila kojima se definiše pravni položaj naslednika.

Ispunjenost uslova za primenu naslednopravne transmisije u evropskim pravima koja prihvataju sistem sticanja nasleđa *ipso iure* uređena je na prilično ujednačen način.

U Republici Hrvatskoj koja sa Republikom Srbijom deli istu pravnu tradiciju uspostavljenu donošenjem Zakona o nasleđivanju FNRJ 1955. godine, i nakon formalnog prekida sa tom tradicijom i donošenja novog Zakona o nasleđivanju 2003. godine,⁹ ovo pitanje se uređuje na gotovo identičan način na koji je to učinjeno u srpskom pravu. Ono se normira u okviru dela o sticanju ostavine i odricanju od nasledstva, propisivanjem da "ako je naslednik umro pre donošenja odluke o nasledstvu a nije se odrekao od nasledstva, pravo odricanja prelazi na njegove naslednike".¹⁰

U nemačkom Građanskom zakoniku (u daljem tekstu: NGZ), naslednopravna transmisija regulisana je u okviru drugog odeljka knjige pet posvećene Naslednom pravu, a kojim se uređuje pravni položaj naslednika. U okviru celine o prihvatanju i odricanju od nasleđa, paragrafom 1952 (1) NGZ predviđena je nasledivost prava na odricanje od nasleđa.¹¹ Utvrđuje se da ako naslednik umre pre roka za odricanje, rok

⁸ Videti čl. 215 ZON.

⁹ Narodne novine, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19.

¹⁰ Čl. 137 hrvatskog Zakona o nasleđivanju.

¹¹ Nemački Građanski zakonik, internet prezentacija na adresi: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf, pristup, 02.03.2026.

se ne završava pre isteka roka za odricanje naslednikovog naslednika.¹² Za razliku od napred predstavljenih zakonskih rešenja odnosnog pitanja, u pravu Nemačke se donekle reguliše i njen domašaj propisivanjem da se od više naslednikovih naslednika, svaki od njih može odreći dela nasledstva koji odgovara njegovom naslednom delu.¹³

Mesto zakonske normative ove tematike u švajcarskom pravu je gotovo istovetno kao u napred analiziranim pravima. Ono je regulisano u delu švajcarskog Građanskog zakonika (u daljem tekstu: ŠGZ) kojim se uređuje naslednopravna materija, u delu o sticanju nasledstva. U njegovom integralnom delu, u odeljku o odricanju od nasleđa, propisano je da ako naslednik ostavioca umre pre nego što se odrekne ili prihvati nasleđa, pravo na odricanje prelazi na njegove naslednike.¹⁴ Poput pristupa zastupljenog u nemačkom pravu, ovde se normira rok u kome se naslednikovi naslednici mogu odreći od nasleđa i propisuje da za takve naslednike, rok za odricanje počinje da teče od dana kada su saznali da je nasleđe prešlo na preminulog naslednika i završava se najranije danom kada se preminuli naslednik mogao odreći nasleđa.¹⁵ Konačno, usled mogućeg odricanja od nasleđa naslednikovih naslednika, u švajcarskom pravu se predviđa da kada se takvi naslednici odreknu nasleđa i ono pređe na druge naslednike koji ranije nisu imali pravo nasleđivanja, rok za odricanje za ove druge počinje da teče od dana kada su saznali za odricanje.¹⁶

Iz zakonske regulative naslednopravne transmisije u našem i drugim analiziranim pravima proističe da ona može nastati samo ukoliko je ostaviočev naslednik u momentu svoje smrti još uvek posedovao pravo na odricanje od nasleđa. Videli smo napred da ovo pravo univerzalni sukcesor stiće istovremeno kada i subjektivno nasledno pravo,¹⁷ u trenutku ostaviočeve smrti.¹⁸ S obzirom na striktno definisano vreme njegovog nastanka, jednostrane izjave volje o odricanju od nasleđa (ili prihvatanju) date u bilo kojoj formi ili na bilo koji način za vreme ostaviočevog života u srpskom pravu ne proizvode pravno dejstvo, ništave su.¹⁹ Pod istu sankciju

¹² Videti par. 1952 (2) NGZ; Detaljnije: Lange, H., Kuchinke, K., *Erbrecht*, München, 2001, str. 207-209.

¹³ Videti par. 1952 (3) NGZ.

¹⁴ Čl. 569 st. 1 ŠGZ, internet prezentacija na adresi: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en, pristup, 02.03.2026.

¹⁵ Videti čl. 569 st. 2 ŠGZ.

¹⁶ Čl. 569 st. 3 ŠGZ.

¹⁷ U sistemu sticanja nasleđa *ipso iure*, subjektivno nasledno pravo se sagledava kao pravni položaj lica koja je postalo ostaviočev naslednik, pa se kao takvo, sastoji od skupa subjektivnih građanskih prava i obaveza, koje univerzalni sukcesor stiće u trenutku delacije ostavioca i koji imaju jedinstven pravni osnov. Videti, Đurđević, D., *Institucije naslednog prava*, Beograd, 2015, str. 24.

¹⁸ Krstić, N., *Izjava o odricanju od nasleđa*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br. 52/2008, str. 146; Gavella, N., Belaj, V., *Nasljedno pravo*, Zageb, 2008, str. 100.

¹⁹ Videti čl. 218 ZON. Identično rešenje predviđeno je čl. 140, st. 1 hrvatskog Zakona o nasleđivanju.

podvodi se ugovor o odricanju od nasleđa koje nije otvoreno, a kojim se budući naslednik putem sporazuma sa budućim ostaviocem, odriče nasleđa koje bi mu pripalo nakon *de cuius*-ove smrti.²⁰

Posedovanje prava na odricanje od nasleđa, kao uslova za primenu naslednopravne transmisije, podrazumeva ostvarenje dve pretpostavke. Prva je da su na strani ostaviočevog naslednika ispunjeni svi zakonski preduslovi za sticanje nasledničkog svojstva: da je živ u momentu ostaviočeve smrti,²¹ odnosno da poseduje pravni subjektivitet, da je sposoban²² i dostojan za nasleđivanje.²³ Ako potencijalni naslednik nije nadživeo ostavioca ili ako je preminuo posle njega ali je nedostojan za nasleđivanje,²⁴ on nije nosilac subjektivnog naslednog prava, pa tako ni prava na odricanje od nasleđa; što isključuje primenu naslednopravne transmisije.

Druga pretpostavka je da je ostaviočev naslednik preminuo pre nego što je dao negativnu naslednu izjavu, čime je ostala da lebdi neizvesnost po pitanju da li bi se prihvatio nasledstva ili bi ga se odrekao. Ako je, međutim, ostaviočev naslednik umro nakon davanja pozitivne nasledne izjave, bilo izričito ili prećutno, odnosno konkludentnim radnjama - ponašanjem kao naslednik,²⁵ nema naslednopravne transmisije.²⁶ Davanjem pozitivne nasledne izjave na ovaj način, ostaviočev naslednik je konzumirao svoje pravo da dâ naslednu izjavu, čime je ono prestalo, pa se ne može ni nasleđivati. Ćutanje naslednika, kao pravno prepoznat način davanja pozitivne nasledne izjave u zakonodavstvima koja prihvataju sistem sticanja nasleđa *ispo iure*,²⁷ takođe sprečava nastupanje naslednopravne transmisije, ali samo ukoliko se naslednik

²⁰ Uprkos propisivanja da odricanje od nasleđa koje nije otvoreno nema nikakvog pravnog dejstvo, u pravu Hrvatske izuzetno, potomak koji može samostalno raspolagati svojim pravom, može se na osnovu sporazuma sa pretkom odreći nasleđa koje bi mu pripalo nakon pretkove smrti (o ovome, čl. 140 st. 2-5 hrvatskog Zakona o nasleđivanju). Ugovorno odricanje od nasleđa koje nije otvoreno predviđeno je i u nemačkom i švajcarskom pravu. Detanjinije o ovom ugovoru, Živojinović, D., *Ugovor o odricanju od nasleđa koje nije otvoreno*, Pravni život, br. 10/2000, str. 405-419.

²¹ Čl. 3 ZON.

²² Nesposobnost za nasleđivanje (*incapacitas*) ima apsolutno dejstvo, a svrha njenog uvođenja je da se pravnim poretkom onemogući da određena lica naslede ma kog ostavioca (apsolutna nesposobnost za nasleđivanje). U savremenim pravima, pa i srpskom, sposobnost za nasleđivanje je opšta; poseduju je i stranci, pod uslovom reciprociteta. Videti čl. 7 u vezi sa čl. 3 ZON.

²³ Videti čl. 4 ZON.

²⁴ Nedostojnost za nasleđivanje (*indignitas*) je vrsta građanskopravne kazne koja se ogleda u uskraćivanju mogućnosti jednom licu da nasledi određenog ostavioca, a zbog njegovog zakonom predviđenog, protivpravnog i nemoralnog ponašanja prema umrlom.

²⁵ Videti čl. 217 i čl. 219 st. 2 ZON; čl. 136 st. 1 i čl. 138 st. 1 hrvatskog Zakona o nasleđivanju.

²⁶ Kaščelan, B., *Negativna nasledna izjava*, Pravni život, br. 10/2005, str. 715.

²⁷ Više o uslovima uz čiju ispunjenost se ćutanje naslednika smatra pozitivnom naslednom izjavom, videti, Živojinović, D., *Pozitivna nasledna izjava*, Glasnik prava, br. 1-2/2015, str. 12.

pasivno držao do roka određenog za mogućnost odricanja od nasleđa.²⁸ Pomenuto ponašanje naslednika se i u srpskom pravu kvalifikuje kao pozitivna nasledna izjava, pa ukoliko je ostaviočev naslednik umro nakon okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine, nije ostvaren uslov za primenu naslednopravne transmisije.

²⁹ U svim napred izloženim slučajevima, ostaviočev naslednik će rešenjem o nasleđivanju biti oglašen za univerzalnog sukcesora na odgovarajućem delu zaostavštine koja je u konkretnom slučaju predmet nasleđivanja.

Takođe, o naslednopravnoj transmisiji ne može biti govora ni ukoliko je ostaviočev naslednik preminuo nakon davanja izjave o odricanju od nasleđa. Davanjem negativne nasledne izjave, on je pravo na naslednu izjavu iscrpeo, "potrošio", čime je ono prestalo da postoji. Pravo, inače podobno da bude predmet univerzalne sukcesije, koje u momentu smrti njegovog sopstvenika (u ovom slučaju ostaviočevog naslednika) više ne postoji, ne može biti predmet nasleđivanja. Ovde, kako je napred istaknuto, ne dolazi do naslednopravne transmisije, niti će meritornom odlukom kojom se utvrđuju naslednopravne posledice ostaviočeve smrti, odnosni naslednik biti oglašen za naslednika. Kome će umesto njega pripasti subjektivno nasledno pravo i sledstveno, idealni deo ostaviočeve zaostavštine, ili celokupna zaostavština, određuje se na osnovu drugih pravila naslednog prava, o čijoj primeni u duhu vladavine prava, treba da se stara organ koji vodi ostavinski postupak.³⁰

3. Subjekti naslednopravne transmisije

Na osnovu predviđenog uslova za primenu naslednopravne transmisije, proističe da ona podrazumeva postojanje tri subjekta: ostavioca, transmitenta i transmisara.

Ostavilac je bivši subjekt prava, fizičko lice koje je preminulo i čija zaostavština je predmet nasleđivanja. Transmitent je ostaviočev naslednik, lice koje je doživelo momenat ostaviočeve smrti, sposobno je i dostojno za nasleđivanje, ali je preminulo nakon trenutka ostaviočeve delacije, a nije se izjasnilo da li se prihvata ili odriče nasleđa. Transmisar je transmitentov naslednik (zakonski ili zaveštajni, ili pak ugovorni, u pravima gde je dopušten ovaj osnov pozivanja na nasleđe). Može biti jedan ili više njih, u zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja. Ispunjenost uslova za sticanje nasledničkog svojstva na strani transmisara, vrednuje se prema transmitentu, a ne prema ostaviocu. To znači da on mora da doživi trenutak transmitentove smrti, a takođe, postojanje razloga za nesposobnost i nedostojnost za nasleđivanje³¹ vrednuje

²⁸ Videti čl. 130 st. 1 hrvatskog Zakona o nasleđivanju, čl. 567 ŠGZ, par. 1944 NGZ.

²⁹ Čl. 219 st. 1 ZON.

³⁰ Nadležan za vođenje postupka za raspravljanje zaostavštine je osnovni sud, a njegovo sprovođenje može biti povereno i javnom beležniku. Videti, čl. 110a Zakona o vanparničnom postupku (u daljem tekstu: ZVP), Sl. glasnik SRS, br. 25/82 i 48/88, Sl. glasnik RS, br. 46/95 – dr. zakon, 85/2012, 45/2013 – dr. zakon, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – dr. zakon i 14/2022.

³¹ Više o razlozima nedostojnosti, Živojinović, D., *Razlozi nedostojnosti za nasleđivanje u srpskom pravu i pravima država Evropske Unije*, Zbornik radova: Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima Evropske unije, knj.11, Kragujevac, 2023, str. 441-456.

se u odnosu na transmitenta, a ne ostavioca. Sledstveno, postojanje nekog od razloga transmisarovog indigniteta u odnosu na ostavioca, neće biti smetnja da on nasledi transmitenta.

Kako su transmisari transmitentovi naslednici, oni se ne moraju nalaziti u bilo kakvoj pravno bitnoj vezi predviđenoj za zakonsko nasleđivanje ostavioca – što pravi ogromnu razliku između uslova za primenu i dejstva naslednopravne transmisije, sa jedne strane, i prava predstavljanja (*ius representationis*), sa druge.³² Tako, ukoliko se na mestu transmitenta nalazi ostaviočev sin, kao transmisar se može pojaviti sinovljeva supruga, ostaviočeva snaha, koja kao ostaviočev tazbinski srodnik ne ulazi u krug njegovih zakonskih naslednika.³³ Takođe, transmitentovi univerzalni sukcesori mogu svoje nasledničko svojstvo izvoditi iz njegovog zaveštanja, gde za naslednike mogu biti imenovana bilo koja fizička ili pravna lica, što čini još uočljivijom razliku između mogućih ostaviočevih i transmitentovih naslednika.

4. Dejstva naslednopravne transmisije

Sušтина naslednopravne transmisije je što transmisar stiče mogućnost da se u postupku za raspravljavanje zaostavštine koji se vodi iza smrti ostavioca, izjasni da li se prihvata ili odriče nasleđa.³⁴ Razlog njenog propisivanja počiva na potrebi pouzdanog utvrđivanja naslednopravnih posledica ostaviočeve smrti, određivanja ko su naslednici umrlog, šta čini njegovu zaostavštinu i koja prava iz zaostavštine pripadaju ostaviočevim naslednicima, legatarima i drugim licima;³⁵ što doprinosi pravnoj sigurnosti. Težeći ostvarenju ovog zadatka i postupajući u skladu sa istražnim načelom koje dominira u postupku za raspravljavanje zaostavštine, sud/javni beležnik je dužan da utvrdi sve činjenice od kojih zavisi donošenje odluke.³⁶ Organ koji sprovodi postupak za raspravljavanje zaostavštine takođe treba da se pridržava načela suđenja u razumnom roku³⁷ i dužan je da ovaj postupak vodi bez odugovlačenja;³⁸ što sve govori u prilog opravdanosti njenog normiranja.

Kako je u uvodu rečeno, prilikom utvrđivanja domašaja pravila o naslednopravnoj transmisiji neophodno je razmotriti nekoliko pitanja: 1) da li transmisar daje naslednu izjavu u svoje ime, budući da je shodno čl. 215 ZON smrću transmitenta *nasledio* pravo na odricanje od nasleđa, odnosno da li se ona tiče nasleđa koje ima prema transmitentu; 2) da li je daje u ime transmitenta, "sa dejstvom prema njemu", s obzirom da ovaj to pravo nije iskoristio, odnosno da li treba da se izjasni da li transmitent treba da nasledi svog ostavioca; 3) da li su ove dve nasledne izjave

³² I lica koja se kod primene pravila zakonskog nasleđivanja pozivaju na nasleđe po pravu predstavljanja, jesu *ostaviočevi naslednici*.

³³ O tome ko ulazi u krug zakonskih naslednika, videti čl. 8 ZON.

³⁴ Đurđević, D., *Institucije ...* str. 325.

³⁵ Čl. 87 ZVP.

³⁶ Čl. 8 st. 2 ZVP, čl. 117 st. 1 ZVP. Detaljnije, Stojanović, N., *Nasledno pravo*, Niš, 2022, str. 407.

³⁷ Videti čl. 32 st. 1 Ustava RS, Sl. glasnik RS, br. 98/2006 i 115/2021.

³⁸ Videti čl. 10 ZVP.

nezavisne jedna od druge ili pak postoji njihovo združeno dejstvo; što nameće još jedno pitanje: 4) da li je moguće da transmisar prihvati nasledstvo koje transmitent ima prema svom ostaviocu, a da se odrekne nasleđa koje ima prema transmitentu, ili obrnuto?

Odgovori na ova pitanja su vrlo značajni, jer zadiru u brojna pravila uspostavljena u srpskom naslednom pravu, osobito u ono kojim se reguliše prelazak zaostavštine na naslednike, kao i pravila o prirodi i karakteru naslednih izjava, pa je u kontekstu ostvarenja pravne sigurnosti, adekvatne zaštite subjektivnih građanskih prava i sledstveno, vladavine prava, nužno postojanje njihove logičke povezanosti i međusobne usklađenosti.

Da se nasledna izjava transmisara tiče nasleđa koje ima prema transmitentu, nedvosmisleno proizilazi iz aktuelne domaće normative. Kako smo napred videli, pravo na odricanje od nasleđa i uopšte pravo na davanje nasledne izjave stiže se istovremeno kada i subjektivno nasledno pravo³⁹ - u ovom slučaju, transmisar ga stiže u momentu transmitentove smrti; on to pravo nije imao u trenutku smrti ostavioca, pa ga nije mogao ni vršiti. Cilj nasledne izjave je da unese izvesnost po pitanju da li će provizorni naslednik zadržati nasledničko svojstvo, stečeno po samom zakonu u momentu delacije odnosnog ostavioca. Ona ima strogo lični karakter⁴⁰ – tiče se isključivo onog ko je daje, iz čega proizilazi i njeno lično dejstvo,⁴¹ koje je u aktuelnoj srpskoj naslednopravnoj regulativi istaknuto propisivanjem da se naslednik može odreći nasleđa samo u svoje ime.⁴² Ovo znači da se negativna nasledna izjava svojim delovanjem proteže samo na njenog davaoca, a ne i na one koji bi se umesto njega, shodno odgovarajućim pravilima naslednog prava, pozvali na nasleđe. Lična priroda i isto takvo dejstvo negativne nasledne izjave važe i za izjavu o prihvatanju nasledstva; mada to srpski zakonodavac posebno ne ističe. Sve napred rečeno implicira da transmisar daje naslednu izjavu u svoje ime.

Međutim, ono po čemu se razlikuje uobičajena situacija – ona kada naslednik doživi momenat davanja nasledne izjave, od naslednopravne transmisije, je što je pravo na odricanje od nasleđa koje je transmitent stekao u momentu ostaviočeve smrti, u momentu njegove smrti postalo sastavni deo njegove zaostavštine,⁴³ koja je *ipso iure* prešla na njegove naslednike – transmisare. Naslednopravna transmisija proističe iz načela univerzalne sukcesije, prema kojem naslednik ne stiže samo aktivu i pasivu već sveukupan materijalnopravni i procesnopravni položaj ostavioca.⁴⁴ Iz ovog razloga transmisarova nasledna izjava ima objedinjujuće dejstvo – izjašnjavajući se o

³⁹ Čl. 212 st. 2 ZON.

⁴⁰ Antić, O., Balinovac, Z., *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Beograd 1996, str. 558; Kaščelan, B., *nav. članak*, str. 714.

⁴¹ Blagojević, T. B., *Nasledno pravo u Jugoslaviji, Pravo republika i pokrajina*, Beograd, 1983, str. 372.

⁴² Čl. 213 st. 2 ZON.

⁴³ Antić, O., *Nasledno pravo*, Beograd, 2004, str. 50; Đurđević, D., *Institucije...*, str. 53.

⁴⁴ Đurđević, D., *Procesni aspekti naslednopravne transmisije*, Pravni život, br. 12/2017, str. 54; Gavella, N., Belaj, V., *nav. delo*, str. 101.

prihvatanju ili odricanju od nasleđa, on se istovremeno izjašnjava da li transmitent treba da nasledi ostavioca, ona ima dejstvo i prema njemu.

Tako, ukoliko u ostavinskom postupku koji se vodi iza smrti ostavioca transmisar da pozitivnu naslednu izjavu, smatraće se da je transmitent nasledio ostavioca. U ovom slučaju, u izreci rešenja kojim se okončava prvostepeni postupak za raspravljanje ostaviočeve zaostavštine, kao ostaviočev univerzalni sukcesor treba da bude označen transmitent. Označavanje transmisara kao ostaviočevog naslednika bilo bi u suprotnosti sa čl. 212 st. 1 ZON. Naime, okolnost što je transmisar dao naslednu izjavu, ne menja ništa u pogledu toga da je zaostavština u trenutku ostaviočeve smrti sa umrlog prešla na transmitenta.

Ukoliko se pak, transmisar odrekne nasleđa, uzima se da transmitent nikada nije postao ostaviočev naslednik. Negativna nasledna izjava transmisara, ima identično pravno dejstvo kao što bi imala negativna nasledna izjava transmitenta – da ju je on mogao lično dati, u odnosu na ostaviočevu zaostavštinu. Nju, odnosno njen alikvotni deo, nasleđuje neki drugi ostaviočev naslednik, primenom odgovarajućih pravila zakonskog, odnosno zaveštajnog nasleđivanja.

Organ koji vodi ostavinski postupak iza smrti ostavioca, prevshodno je zainteresovan da li će se transmisar prihvatiti nasleđe koje transmitent ima prema ostaviocu, kako bi ostavinskim rešenjem utvrdio koja lica su njegovi univerzalni sukcesori. Drugi ostavinski postupak - onaj koji će se voditi iza smrti transmitenta, nije predmet njegovog interesovanja; štaviše, on može biti mesno nenadležan za njegovo sprovođenje.⁴⁵ Sa ovim u vezi upitno je, da li pozitivna ili negativna nasledna izjava transmisara u odnosu na nasleđe transmitenta prema ostaviocu, ima vezujuće dejstvo u ostavinskom postupku koji će se voditi iza transmitentove smrti, odnosno da li se on može drugačije izjasniti?

U domaćoj pravnoj teoriji, većina autora koja se u svojim radovima bavila ovom tematikom, a njih je malo, o ovome se ne izjašnjava. Naišli smo samo na jedno stanovište prema kome, ako bi se transmisari odrekli nasleđa iza transmitenta, to odricanje povlači i odricanje od transmitentovog nasleđa prema ostaviocu. Smatra se da se transmisari ne mogu odrediti nasleđa iza transmitenta, a prihvatiti transmitentovog nasleđa prema ostaviocu, ali se mogu odreći nasleđa iza ostavioca, a prihvatiti nasleđe od transmitenta.⁴⁶

Mišljenja smo da davanje različitih vrsta naslednih izjava transmisara u razmatranom kontekstu nije moguće, jer je suprotno načelu univerzalne sukcesije prema kome zaostavština umrlog kao celina (*per universitatem*) prelazi na njegove naslednike. Sva prava i obaveze ostavioca – u našem slučaju transmitenta, kao jedinstvena celina⁴⁷ prelaze na njegove naslednike – transmisare, pa tako i transmitentovo pravo na odricanje od ostaviočevog nasleđa koje on sam usled smrti

⁴⁵ O procesnopравnim aspektima naslednopravne transmisije detaljnije videti: Đurđević, D., *Procesni...*, str. 46-55.

⁴⁶ Stojanović, N., *Nasledno ...*, str. 87; Antić, O., Balinovac, Z., *nav. delo*, str. 562.

⁴⁷ Stanković, F., *Sticanje ostavine i odricanje od nasljedstva*, Naša zakonitost, br. 1-2/1957, str. 119.

nije realizovao. Oni tu zaostavštinu stiču po sili zakona, u momentu transmitentove smrti, srazmerno veličini svojih naslednih kvota. Posmatranje prava na odricanje od nasleđa koje transmitent ima prema ostaviocu kao nekog zasebnog prava, odvojenog od ostalih prava koja ulaze u sastav transmitentove zaostavštine i koje potpada pod neki drugi pravni režim, nema oslonaca u našem pozitivnom pravu. Ono je takođe protivno zabrani delimičnog odricanja od nasleđa i isto takvog prijema nasledstva, koje su u srpskom pravu izričito normirane.⁴⁸

Konačno, povodom utvrđivanja dejstva naslednopravne transmisije upitno je i da li je moguće, u situaciji kada ima više transmisara, da se oni različito izjasne o tome da li transmitent treba da nasledi svog ostavioca, odnosno da li neki od njih mogu dati pozitivnu, a drugi negativnu naslednu izjavu? U srpskom pravu ni ovo pitanje nije zakonski regulisano, a od u radu analiziranih zakonodavstava ovo normira NGZ, predviđajući da je to moguće i da se svaki od njih može odreći dela nasledstva koji odgovara njegovom naslednom delu.⁴⁹ I u italijanskom i francuskom pravu, prihvaćeno je ovo rešenje.⁵⁰ U italijanskom Građanskom zakoniku je predviđeno da transmisari koji su dali pozitivnu naslednu izjavu stiču sva prava i obaveze iz zaostavštine transmitentovog ostavioca, a oni koji su se odrekli nasledstva, ne učestvuju u podeli te zaostavštine.⁵¹

Mišljenja smo da davanje mogućnosti transmisarima da se različito izjasne osnov ima u dobrovoljnosti u nasleđivanju, odnosno u pravu provizornog naslednika da se odrekne nasledničkog svojstva stečenog u momentu smrti odnosnog ostavioca i prepusti ga nekom drugom. U traženju odgovora na pitanje kome treba da pripadne taj deo, smatramo da ne treba uvoditi posebna rešenja za ovu situaciju, nego da se imaju primeniti pravila koja se inače primenjuju kada provizorni naslednik da negativnu naslednu izjavu: kod zakonskog nasleđivanja do primene prava predstavljanja i priraštaja,⁵² a kod zaveštajnog, prava priraštaja u testamentarnom pravu;⁵³ osim ako nasledniku koji se odrekao nasleđa transmitent nije odredio supstituta.⁵⁴

Čini nam se da različito izjašnjavanje transmisara ne ugrožava princip univerzalne sukcesije, jer na mesto transmisara koji se odrekao nasleđa, stupa neki drugi naslednik, u skladu sa načelom *ispo iure* nasleđivanja. Ne vidimo da je ovo rešenje suprotno pravilima o nasledničkoj zajednici koju čine sanaslednici na koje je zaostavština prešla *ex lege*, u momentu ostaviočeve smrti i koji su, konačno, zadržali nasledničko svojstvo.⁵⁵ Negativnom naslednom izjavom dolazi do promene subjekata

⁴⁸ Videti čl. 214 st. 2 i čl. 220 st. 2. ZON.

⁴⁹ Videti par. 1952 (3) NGZ; Brox, H., *Erbrecht*, Köln, Berlin, Munchen, 2004, str. 182, 183.

⁵⁰ Navedeno prema, Đurđević, D., *Procesni...*, str. 57.

⁵¹ Čl. 479 italijanskog Građanskog zakonika, internet prezentacija na adresi: brocardi.it/codice-civile/, pristup, 25.03.2026.

⁵² Čl. 10, 13, 14, 17 st. 2 ZON.

⁵³ Čl. 140 ZON.

⁵⁴ Čl. 116 st. 1 ZON.

⁵⁵ Stojanović, N., *Naslednička zajednica*, Niš, 2009, str. 1.

koji je čine i eventualno, do izmene udela sanaslednika u nasledničkoj zajednici, ali se primena pravila o njenom funkcionisanju i prirodi ovim ne urušavaju i dovode u pitanje. Konačno, ovim se ne krši postojeće pravilo o zabrani parcijalnog odricanja od nasleđa,⁵⁶ jer se njime predviđa da se jedan naslednik, ma ko to bio, pa dakle i transmisar, ne može odreći nasleđivanja pojedinih prava iz zaostavštine, a prihvatiti nasleđivanje drugih prava⁵⁷ (na pr. odriče se prava svojine na poljoprivrednom zemljištu, a prihvata pravo svojine na kući u gradu). Ona se sastoji u zabrani ovakvog postupanja od strane jednog naslednika, a ne znači zabranu da univerzalni sukcesori daju različite vrste naslednih izjava, a povodom nasleđivanja određene zaostavštine.

5. Vremenski okvir za davanje nasledne izjave transmisara

Kada u cilju primene naslednopravne transmisije organ koji vodi ostavinski postupak iza ostaviočeve smrti, pozove transmisare da daju naslednu izjavu, postavlja se pitanje u kom roku oni to mogu učiniti, i koje su posledice propuštanja takvog roka. Ni ova pitanja se posebno ne regulišu u srpskom pravu. ZON se, istina, utvrđuje do kada se može dati negativna nasledna izjava, i određuje da se to može učiniti do okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine, pod čim treba razumeti trenutak otpravljanja prvostepene odluke.⁵⁸ Mišljenja smo da ovaj rok važi i za davanje naslednih izjava transmisara.

Ni u hrvatskom pravu, transmisarima nije ostavljen poseban, dodatni rok za izjašnjavanje; oni to mogu učiniti do donošenja prvostepene odluke,⁵⁹ do kada se inače može dati negativna nasledna izjava. U nemačkom zakonodavstvu je predviđen opšti rok za odricanje od nasleđa u trajanju od šest nedelja, koji počinje teći od dana kada je naslednik saznao za smrt ostavioca i osnov njegovog pozivanja na nasleđe - kada su u pitanju zakonski naslednici. Ukoliko naslednik subjektivno nasledno pravo izvodi iz ostaviočevog raspolaganja *mortis causa*, šestonedeljni rok počinje teći od dana kada je ostavinski sud obavestio naslednika o ovom raspolaganju. Ovaj rok iznosi šest meseci, ako je preminuli u momentu smrti imao prebivalište u inostranstvu ili ako je naslednik na početku ovog roka imao prebivalište u inostranstvu.⁶⁰ U slučaju primene pravila o naslednopravnoj transmisiji, transmisarima su takođe ostavljeni ovi rokovi za davanje nasledne izjave.⁶¹

U pravu Švajcarske transmisari se mogu odreći od nasleđa u roku od tri meseca, s tim što ovaj rok počinje da teče od dana kada su saznali da je nasleđe prešlo na

⁵⁶ Suprotno zastupa, Đurđević, D., *Procesni...*, str. 58-60.

⁵⁷ Videti čl. 214 st. 2 i čl. 220 st. 2. ZON. Detaljnije o ovome, Đurđević, D., *Delimična nasledna izjava*, Srpska politička misao, br. 4/2017, str. 132.

⁵⁸ Antić, O., Balinovac, Z., *nav. delo*, str. 558.

⁵⁹ Čl. 130 st. 1 hrvatskog Zakona o nasleđivanju.

⁶⁰ Par. 1944 NGZ.

⁶¹ Par. 1952 (2) NGZ.

transmitenta, a završava se najranije onog dana do koga se transmitent mogao odreći nasleđa.⁶²

Propuštanjem pomenutih rokova, pravo transmisara na odricanje od nasleđa se usled nevršenja ugasilo, prestalo je da postoji. Jedina, na zakonu utemeljena odluka u ovom slučaju je da se, u skladu sa načelom *ipso iure* nasleđivanja, za ostaviočevog naslednika ostavinskim rešenjem odredi transmitent. Čutanje transmisara smatra se prihvatanjem nasleđa.⁶³ Koncept prema kome zaostavština prelazi na naslednike u momentu ostaviočeve smrti po samom zakonu, pa da za sticanje svojstva naslednika nije potrebno davanje pozitivne nasledne izjave - već je dovoljno da se on u za to predviđenom roku ne odrekne nasleđa, ima primenu i u ovoj situaciji.

6. Zaključak

Srpskim Zakonom o nasleđivanju naslednopravna transmisija regulisana je samo jednom odredbom kojom se propisuje da ukoliko naslednik umre pre okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine, a ne odrekne se od nasleđa, pravo odricanja prelazi na njegove naslednike. Domašaj primene ovog pravila u srpskom pravu nije izričito regulisan. Ovo, na strani organa u čijoj je nadležnosti sprovođenje postupka za raspravljanje zaostavštine može biti povod izbegavanja njegove primene ili pak, voditi njegojovoj nepravilnoj primeni. Do dopune zakonske regulative kojom bi sporna pitanja dejstva naslednopravne transmisije bila jasno definisana i eventualno uređena na specifičan način, njen domašaj mora se sagledavati i tumačiti u okviru postojećih pravila o prelasku zaostavštine na naslednike i pravnom položaju naslednika.

Kada u ostavinskom postupku koji se vodi iza smrti ostavioca transmisar daje naslednu izjavu, on je daje u svoje ime, pa se ona mora odnositi na nasleđe koje on ima prema transmitentu. Ipak, kako je pravo transmitenta na odricanje nasleđa koje je imao prema ostaviocu, u momentu njegove smrti postalo sastavni deo njegove zaostavštine koja je *ipso iure* prešla na transmisara, nasledna izjava transmisara ima objedinjujuće dejstvo – dejstvuje i prema transmitentu i tiče se nasleđa koje je on imao prema ostaviocu. Poštovanje načela univerzalne sukcesije, kao i zabrane delimičnog odricanja, odnosno delimičnog prijema nasleđa, ne ostavljaju prostora da transmisar može dati različite vrste naslednih izjava, tako što bi se odrekao od nasleđa koja transmitent ima prema svom ostaviocu, a prihvatio nasledstvo koje on ima prema transmitentu, ili obrnuto. Konačno, kada ima više transmisara, svaki od njih može dati

⁶² Videti čl. 569 st. 2 u vezi čl. 567, st. 1 ŠGZ.

⁶³ Argument iz čl. 219 st. 1 ZON. Da bi nastupile ovakve posledice neophodno je da je poziv na ročište za ostavinsku raspravu transmisaru bio uredno dostavljen, čime mu se dala mogućnost da učešćem u postupku svoje nasledničko svojstvo zaštiti, ali i da ga se odricanjem od nasleđa oslobodi. Na pretpostavku o prećutnom prijemu nasleđa u ovom slučaju učesnici se upozoravaju na samom pozivu gde stoji da se nedolazak na ročište ili nedavanje nasledničke izjave do okončanja prvostepenog postupka smatra prihvatanjem nasledstva i da će sud o njihovim pravima odlučivati na osnovu podataka kojima raspolaže. Videti čl. 115 st. 3 ZVP.

pozitivnu ili negativnu naslednu izjavu, što proizilazi iz uvažavanja dobrovoljnosti u nasleđivanju. Organ koji vodi ostavinski postupak iza smrti ostavioca morao bi da u duhu vladavine prava, upozori transmisara/e na ovakav domašaj nasledne izjave kod naslednopravne transmisije.

*Dragica Živojinović, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE SCOPE OF RULES ON INHERITANCE TRANSMISSION

Summary

The subject of this paper is the consideration of controversial issues in both theory and practice concerning the scope of inheritance transmission, that is, the succession of the right to renounce an inheritance. In order to introduce this issue to the reader, the author in the first part of the paper reviews the conditions and prerequisites that need to be met for inheritance transmission to occur, as well as the subjects to whom its effects extend. The second part of the paper is devoted to its scope, which is analysed and interpreted in the context of current domestic legislation, as well as that contained in European legal systems (Germany, Switzerland, Croatia, Italy). The author finds that, for determining its effects, decisive importance lies in the application of the principle of ipso iure succession, mandatory universal succession, as well as the rules on the legal position of heirs which, inter alia, define the legal nature and characteristics of inheritance declarations and the consequences of making them.

Key words: *inheritance transmission, ipso iure succession, voluntariness in succession, acceptance of inheritance, renunciation of inheritance.*

Literatura

- Antić, O., Balinovac, Z., *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Beograd, 1996.
Antić, O., *Nasledno pravo*, Beograd, 2004.
Blagojević, T. B., *Nasledno pravo u Jugoslaviji, Pravo republika i pokrajina*, Beograd, 1983.
Brox, H., *Erbrecht*, Köln, Berlin, Munchen, 2004.
Gavella, N., Belaj, V., *Nasljedno pravo*, Zageb, 2008.
Đurđević, D., *Delimična nasledna izjava*, Srpska politička misao, br. 4/2017.

- Đurđević, D., *Institucije naslednog prava*, Beograd, 2015.
- Đurđević, D., *Procesni aspekti naslednopravne transmisije*, Pravni život, br. 12/2017.
- Živojinović, D., *Odricanje od nasleđa*, Zbornik radova: Pravni sistem Srbije i standardi Evropske unije i Saveta Evrope, knj. 2, Kragujevac, 2007.
- Živojinović, D., *Pozitivna nasledna izjava*, Glasnik prava, br. 1-2/2015.
- Živojinović, D., *Razlozi nedostojnosti za nasleđivanje u srpskom pravu i pravima država Evropske unije*, Zbornik radova: Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima Evropske unije, knj. 11, Kragujevac, 2023.
- Živojinović, D., *Sticanje zaostavštine i odricanje od nasleđa*, magistarski rad, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 1997.
- Živojinović, D., *Ugovor o odricanju od nasleđa koje nije otvoreno*, Pravni život, br. 10/2000.
- Kaščelan, B., *Negativna nasledna izjava*, Pravni život, br. 10/2005.
- Krstić, N., *Izjava o odricanju od nasleđa*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br. 52/2008.
- Lange, H., Kuchinke, K., *Erbrecht*, München, 2001.
- Leipold, D., *Erbrecht: Grundzüge mit Fällen und Kontrollfragen*, Tübingen, 2002.
- Stanković, F., *Sticanje ostavine i odricanje od nasljedstva*, Naša zakonitost, br. 1-2/1957.
- Stojanović, N., *Naslednička zajednica*, Niš, 2009.
- Stojanović, N., *Nasledno pravo*, Niš, 2022.